

MATERINSKÝ JAZYK A JEHO PRESTÍŽ V SYSTÉME HODNÔT SLOVENSKÝCH UČITEĽOV V MAĎARSKU

Mária Ďurkovská¹, Lucia Heldáková¹

¹Spoločenskovedný ústav, Centrum spoločenských a psychologických vied SAV, v.v.i., Karpatská 5, 040 01 Košice, Slovenská republika

Abstrakt

Jazyk, ako jeden z objektívnych kritérií definovania etnicity, sa zaraďuje k základným etnointegrujúcim prvkom, na ktorom každá menšina buduje svoju identitu. Materinský jazyk býva považovaný za spoluurčujúci alebo určujúci znak etnickej príslušnosti. Špecifické funkcie plní materinský jazyk v prípade etnických skupín žijúcich v pozícii minority, keďže predstavuje univerzálny prostriedok pre udržanie ich svojbytnosti. V tom zmysle zaujíma významné postavenie v systéme preferovaných hodnôt jednotlivca. Cieľom príspevku je overiť hypotézy o jazykových preferenciách v systéme hodnôt učiteľov jazykov na slovenských školách v Maďarsku. Autori si stanovili nasledujúce hypotézy: H1: učitelia vyučujúci jazyky pripísali vyššie priemerné skóre materinskému jazyku v systéme hodnôt; H2: učitelia vyučujúci jazyky, ktorí považujú za svoj materinský jazyk slovenčinu, pripísali vyššiu prestíž slovenskému jazyku v hierarchii hodnôt; H3: učitelia vyučujúci jazyky, ktorí považovali za svoj materinský jazyk slovenský a maďarský, pripísali v hierarchii hodnôt oboj jazykom identickú prestíž.

V príspevku sú analyzované dáta pochádzajúce z dotazníkového výskumu na vzorke 139 učiteľov slovenských národnostných škôl v Maďarsku. Kritériom výberu výskumnej vzorky bolo zamestnanie (súčasný alebo minulé pôsobenie ako pedagóg vyučujúceho slovenský jazyk alebo v slovenskom jazyku) a dostupnosť respondenta bez ohľadu na identifikačné kritériá (vek, lokalita, rod). Získané výsledky výskumu sme spracovali prostredníctvom metód deskriptívnej štatistiky (v programe IBM SPSS, verzia 21).

Výsledky analýz nepotvrdili ani jednu nami stanovenú hypotézu. Zistili sme, že učitelia jazykov na slovenských školách v Maďarsku nepripísali hodnote materinský jazyk vyššie priemerné skóre ako učitelia iných aprobácií. V rámci zistení k hypotézam 2 a 3 nám výsledky preukázali, že všetci učitelia jazykov bez ohľadu na to, aký materinský jazyk deklarovali, pripísali vždy vyššie priemerné skóre maďarskému jazyku.

Kľúčová slova: hodnoty, materinský jazyk, národnostné školstvo, učitelia, Maďarsko

Abstract

MOTHER LANGUAGE AND ITS PRESTIGE IN THE SYSTEM OF VALUES OF SLOVAK TEACHERS IN HUNGARY

One of the important aspects of the development of each minority is language issues. As one of the objective criteria for defining ethnicity, the mother language is one of the basic ethnointegrating elements on which each minority builds its identity. The mother tongue is considered to be a co-determining or determining feature of ethnicity. The mother language has specific functions for ethnic groups living in minority positions, as it is a universal means of maintaining their individuality. In this sense, it occupies an important position in the system of preferred values of the individual. The paper aims to verify the hypotheses about language preferences in the system of values of language teachers in Slovak schools in Hungary. The authors established the following hypotheses: H1: language teachers attributed higher average scores to the mother tongue in the value system; H2: language teachers who consider Slovak as their mother language has given a higher prestige to the Slovak language in the hierarchy of values; H3: language teachers who considered Slovak and Hungarian as their mother language, attributed identical prestige to both languages in the hierarchy of values. The paper analyzes data from a questionnaire survey on a sample of 139 teachers of national schools. The criteria for selecting the research sample were employment (current or past work as a teacher teaching Slovak or in Slovak) and the availability of the respondent regardless of the identification criteria (age, location, gender). We processed the obtained research results using descriptive statistics methods (in IBM SPSS, version 21). The results of the analyzes did not confirm any of our hypotheses. We found that language teachers in Slovak schools in Hungary did not assign a higher average score to their mother tongue than teachers of other approbations. The findings on hypotheses 2 and 3 showed us that all language teachers, regardless of their mother language, always attributed higher average scores to the Hungarian language.

Keywords: values, mother language, national education, teachers, Hungary

1. ÚVOD

K významným aspektom vývoja každej minority patrí jazyková problematika. V súvislosti s historickým vývojom Slovákov v Maďarsku môžeme hovoriť o existencii určitých špecifik, ktoré túto minoritu v etnickom kontexte charakterizujú. Ide o celý rad objektívnych a subjektívnych faktorov, ktoré konštruujú a determinujú stav etnickej identity. Podľa Homišinovej (2000) sa týkajú najmä: demografických faktorov (vývojové trendy etnoidentifikačných ukazovateľov minorít – národnosť, materinský jazyk); socio-geografických faktorov (osídlenie a charakter lokalít, kompaktnosť osídlenia); etnických faktorov (stav etnického povedomia a charakter etnickej identity – prejavy bietnicity, dvojitej identity, etno-identifikačná funkcia jazyka – vzťah k majoritnému a minoritnému jazyku, jazykovo-komunikačná schopnosť – bilingvizmus). Materinský jazyk, ako jedno z objektívnych kritérií definovania etnicity, sa zaraďuje k základným etnointegrujúcim prvkom, na ktorom každá menšina buduje svoju identitu. Je preto pochopiteľné, že

otázka uchovávaní a reprodukcie materinského jazyka sa chápe ako rozhodujúca pre ďalšiu existenciu a fungovanie každého etnika.

2. CIELE

Cieľom príspevku je overiť hypotézy o jazykových preferenciách a miere prestíže jazyka v systéme hodnôt učiteľov jazykov na slovenských školách v Maďarsku. Autorky si stanovili nasledujúce hypotézy: H1: učitelia vyučujúci jazyky pripísali vyššie priemerné skóre materinskému jazyku v systéme hodnôt; H2: učitelia vyučujúci jazyky, ktorí považujú za svoj materinský jazyk slovenčinu, pripísali vyššiu prestíž slovenskému jazyku v hierarchii hodnôt; H3: učitelia vyučujúci jazyky, ktorí považovali za svoj materinský jazyk slovenský a maďarský, pripísali v hierarchii hodnôt obojmu jazykom identickú prestíž.

3. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ

Materinský jazyk je jedným z pilierov prežívania etnickej príslušnosti človeka a súčasne základ-

ným prostriedkom prenosu kultúrnych vzorcov medzi generáciami. Ako vedecký koncept materinský jazyk môže byť chápaný vo viacerých významoch: napr. z psychologického hľadiska ako nástroj primárnej socializácie; z kultúrno-politického hľadiska ako zdroj formovania identity; z pedagogického hľadiska ako prostriedok edukácie (Herrlitz, van de Ven, 2007). Materinský jazyk býva považovaný za spoluurčujúci alebo určujúci znak etnickej príslušnosti. (Homišínová, Slančová, Výrost, Ondrejovič, 2011) V podstate identifikuje príslušnosť k určitej kultúre, čo sa prejavuje i pocitmi spolupatričnosti s ľuďmi rovnakého materinského jazyka v cudzom alebo zmiešanom jazykovom prostredí. Na báze materinského jazyka väčšinou prebieha prvotná socializácia a internacionalizácia hodnôt a noriem danej kultúry. Zároveň je materinský jazyk sám hodnotou, väčšinou spätou s hodnotou pôvodného domova, vlasti. Táto hodnota sa však môže rozchádzať s praktickou využiteľnosťou materinského jazyka. (Homišínová, 2008) Pri skúmaní problematiky materinského jazyka sa stretávame s mnohými teoretickými a metodologickými prístupmi. Nejednotnosť panuje už v samotnom definovaní materinského jazyka. Za všeobecne prijateľné kritériá jeho definovania možno považovať štyri kritériá Tove Skutnabb-Kangasovej (2000, 32): pôvod (jazyk, ktorý sa človek naučil ako prvý); kompetencia (jazyk, ktorý človek ovláda najlepšie); funkcia (jazyk, ktorý človek používa najviac); identifikácia (vlastná – jazyk, s ktorým sa človek sám identifikuje; iných – jazyk, za rodného používateľa ktorého človeka považujú).

Špecifické funkcie plní materinský jazyk v prípade etnických skupín žijúcich v pozícii minority, keďže predstavuje univerzálny prostriedok pre udržanie ich svojbytnosti. V tom zmysle zaujíma významné postavenie v systéme preferovaných hodnôt jednotlivca (Homišínová, Výrost, Ďurkovská, 2018).

Hodnoty predstavujú neodmysliteľnú súčasť našich životov. Charakterizujú jednotlivca, ale tiež sociálne skupiny, ako sú napríklad národy, pracovné organizácie či náboženské skupiny. Hodnoty sociálnych skupín reprezentujú ciele, ktoré sa členovia týchto skupín snažia dosiahnuť a tiež odôvodňujú aktivity členov a vodcov skupín vykonávané pri dosahovaní týchto cieľov. Hodnoty jednotlivca (tiež označované ako osobné hodnoty) predstavujú širokú kategóriu cieľov, ktoré motivujú ľudskú činnosť a slúžia ako orientačné princípy v ľudských životoch. Ovplyvňujú ľudské preferencie a správanie v širokom spektre

situácií (Sagiv, Roccas & Cieciuch, 2017). V odbornej literatúre existuje pomerne značná rôznorodosť v definovaní pojmu hodnota. Spoločnou črtou týchto definícií je, že hodnoty sú chápané ako konštrukty, ktoré majú vplyv na rozhodovanie a správanie človeka, na jeho percepciu ľudí a udalostí. Skúmanie hodnôt, resp. hodnotových orientácií, úzko súvisí s výskumom postojov a správania jednotlivcov. Hodnoty sú významným stavebným kameňom (etickej) identity človeka (Hutnik, 1992). Osobitne to platí v prípade, že jednotlivec je členom nejakej minority. Prakticky každý človek opakovane zažije v priebehu svojho života skúsenosť (situáciu) príslušnosti k nejakej podobe minority (rasovej, etnickej, náboženskej, rodovej, názorovej a pod.).

Pojem hodnota patrí k najpoužívanejším výrazom bežnej komunikácie a predstavuje dôležitú stránku osobnosti. Spolu s potrebami, záujmami a postojmi vytvárajú podnety ku konaniu človeka a určujú smer tohto konania. Každý jedinec si prostredníctvom svojich hodnôt vytvára svoj vlastný hodnotový systém, teda hodnoty, ktoré sú preňho bytostne podstatné a bytostne nepodstatné. Skúmať hodnoty a postoje ľudí je dôležité z mnohých dôvodov. Jedným z nich je dôvod prognostický: na základe zistených hodnotových preferencií možno predvídať budúce správanie jednotlivca. Podľa amerického psychológa Gordona Allporta budúcnosť môžeme najlepšie prognózovať tým, že venujeme pozornosť hodnotám, ktoré ľudia zastávajú a že si všimame premeny, ktoré v nich nastávajú (citované podľa European Values Study, 2009, 13).

Preferencia hodnôt predstavuje relatívne trvalú individuálnu, skupinovú i spoločenskú orientáciu v sociálnej realite, ktorá v koncentrovanej podobe odzrkadľuje kultúrne dedičstvo. V tom zmysle poskytuje možnosť prieniku do samej podstaty etnicky podmienených rozdielov. Pre potreby výskumu sme použili krátky zoznam fundamentálnych, celoživotných hodnôt. Uskutočnil sa výber desiatich hodnôt, ktoré bolo možné zaradiť do troch oblastí: personálne hodnoty (zamestnanie, vzdelanie, rodina, zdravie, majetok), etnické hodnoty (materinský jazyk, národnosť, náboženstvo) a sociálne hodnoty (sloboda, demokracia). (Výrost, 2011)

Jazyková prestíž je stupňom úcty a spoločenskej hodnoty, ktorú členovia rečovej komunity pripisujú určitým jazykom, nárečím alebo znakom jazykovej odrody. Jazyk silných sociálnych skupín zvyčajne nesie jazykovú prestíž (Routledge Dictionary of English Language Studies, 2007).

4. METODOLÓGIA

V príspevku sú analyzované dáta pochádzajúce z výskumu uskutočneného v desiatich maďarských župách v roku 2019 na vzorke 139 učiteľov národnostných škôl.¹

Výskumný súbor: Výber respondentov t. j. učiteľov, bol realizovaný na školách všetkých troch typov v mestách a obciach, v ktorých prebieha výučba slovenského jazyka. Kritériom výberu výskumnej vzorky bolo zamestnanie (súčasný alebo minulé pôsobenie ako pedagóga vyučujúceho slovenský jazyk alebo v slovenskom jazyku) a dostupnosť respondenta bez ohľadu na identifikačné kritériá (vek, lokalita, rod). Výskumný súbor tvorilo 11,7 % mužov a 88,3 % žien. Vek respondentov vo vzorke bol 24–68 rokov ($M=48,77$, $SD=10,017$). U žien bol priemerný vek 49,49 a u mužov 43,44. 7,3 % vyučovalo na jednojazyčnej škole, 48,2 % na dvoj-jazyčnej a 43,1 % na škole, kde sa slovenský jazyk vyučuje ako predmet². 62 % pedagógov vyučovalo v mestách, 38 % v obciach. Slovenský materinský jazyk deklarovalo 24,1 %, maďarský 54 % a slovenský aj maďarský 21,2 % opýtaných. Zastúpenie jednotlivých aprobácií učiteľov vo vzorke bolo nasledovné: 16,5% pedagógov vyštudovalo jednodborový slovenský jazyk (SJ). 17,3 % malo aprobáciu jazyky v kombinácii s iným predmetom, 15,1 % humanitné vedy (výchovy, pedagogika, história), 6,5 % prírodné vedy, 20,9 % učiteľstvo prvého stupňa. Inú pedagogickú prípravu (t.j. nevyštudovali SJ, ale ovládajú ho) absolvovalo 8,6 % a 10,1 % vzorky tvorili vychovávateľia na internáte, alebo školskej družine. 5 % pedagógov svoju aprobáciu neuviedlo. Absolútnu prevahu majú učitelia predmetov humanitného zamerania. Najviac absentujú pedagógovia prírodovedných predmetov, napr. chémia a fyzika.

Metodika: Pre overenie H1 mali respondenti odpovedať na otázku *Vyznačte, prosím, akú dôležitosť (význam) prisudzujete nasledujúcim hodnotám*. Respondenti ich posudzovali na sedembodovej škále (od 1=nemá pre mňa žiadnu hodnotu až

po 7=má pre mňa veľmi veľký význam). V časti skúmajúcej prestíž jazykov v hierarchii hodnôt (na overenie H2 a H3) mali respondenti odpovedať na otázku *Akú prestíž majú podľa Vás v hierarchii hodnôt nasledujúce jazyky?* Otázka bola posudzovaná na sedembodovej škále (od 1=má najnižšiu prestíž až po 7=má najvyššiu prestíž).

Štatistické analýzy: Získané výsledky výskumu sme spracovali prostredníctvom metód deskriptívnej štatistiky (v programe IBM SPSS, verzia 21).

5. VÝSLEDKY

H1: Učitelia vyučujúci jazyky pripísali vyššie priemerné skóre materinskému jazyku v systéme hodnôt. (Tabuľka I)

H2: Učitelia vyučujúci jazyky, ktorí považujú za svoj materinský jazyk slovenčinu, pripísali najvyššiu prestíž v hierarchii hodnôt slovenskému jazyku. (Graf 1)

H3: Učitelia vyučujúci jazyky, ktorí považovali za svoj materinský jazyk slovenský a maďarský, pripísali obom jazykom v hierarchii hodnôt identickú prestíž. (Graf 2)

6. DISKUSIA

Výsledky analýz nepotvrdili ani jednu nami stanovenú hypotézu. Zistili sme, že učitelia jazykov na slovenských školách v Maďarsku nepripísali hodnote materinský jazyk vyššie priemerné skóre ako učitelia iných aprobácií. V rámci zistení k hypotézam 2 a 3 výsledky preukázali, že všetci učitelia jazykov bez ohľadu na to, aký materinský jazyk deklarovali, pripísali vždy vyššie priemerné skóre maďarskému jazyku. Ako konštatujú autorky Tušková, Uhrinová (2018) jazyková znalosť respondentov je najvyššia práve pri maďarskom jazyku, pretože sa nachádzajú v maďarskom spoločenskom, hospodárskom a kultúrnom prostredí. „Jazykový kontext a jazykové prostredie je maďarské,

1 V čase zberu dát bol celkový počet pedagógov vyučujúcich slovenský jazyk, alebo v slovenskom jazyku v Maďarsku 147

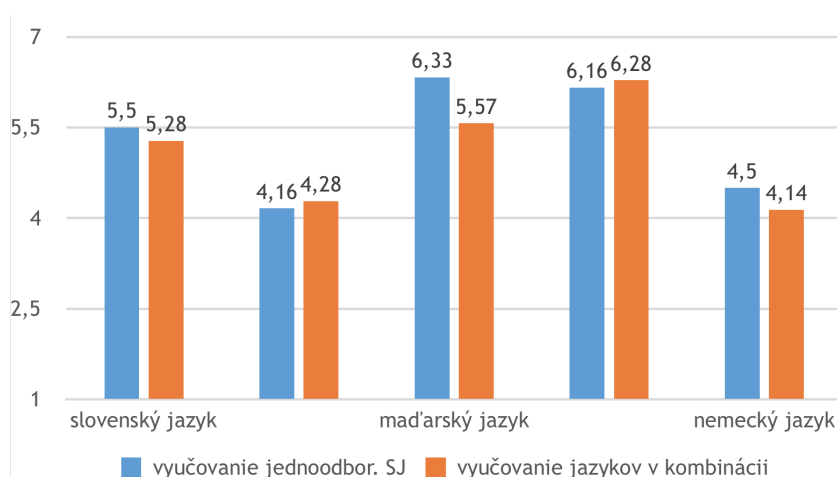
2 Počet slovenských škôl v školskom roku 2021/2022 v Maďarsku bol 30 – jedna jednojazyčná, štyri dvojajazyčné a 25 škôl, kde sa slovenčina vyučuje ako predmet (pre porovnanie: v 2018/2019 bol 34). V jednojazyčnej škole (Budapešť) prebieha vyučovanie (okrem maďarského jazyka a literatúry) v národnostnom jazyku.

V dvojajazyčných školách (Békešská Čaba, Sarvaš, Slovenský Komlós, Nové mesto pod Šiatrom) vyučovanie prebieha dvojajazyčne, ale 50 % vyučovacích hodín sa realizuje v národnostnom jazyku. Okruh predmetov vyučovaných v národnostnom jazyku je v kompetencii daných škôl.

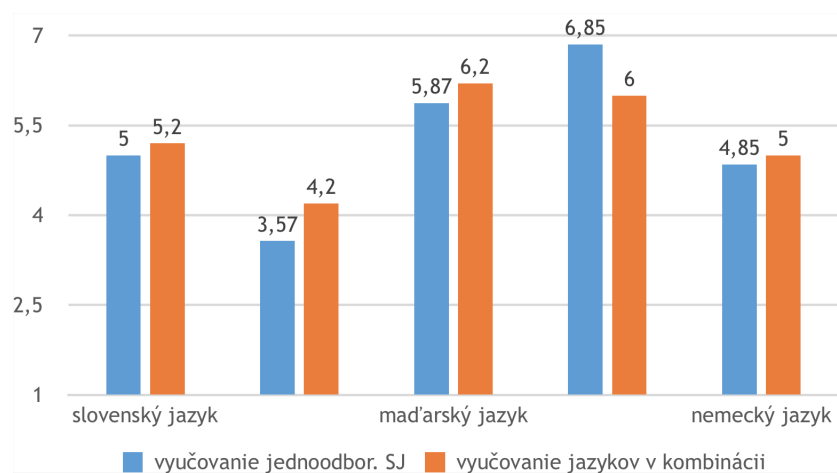
V školách vyučujúcich národnostný jazyk ako predmet (25) výučba prebieha v maďarskom jazyku, ale do rozvrhu je zaradený aj národnostný jazyk a literatúra, a to týždenne minimálne v piatich hodinách, s rozšírením o vyučovanie slovenskej vzdelanosti v rozsahu jednej hodiny týždenne.

Tabuľka I: Priemerné skóre jednotlivých hodnôt podľa aprobácie učiteľov

	Jednoodborová SJ	Jazyky v kombinácii	Humanitné vedy	Prírodné vedy	Učiteľstvo 1.-4.	Vychovávateľ	Iné
Zamestnanie	6,56	6,33	6,66	6,88	6,75	6,21	6,33
Sloboda	6,52	6,54	6,57	6,88	6,68	6,64	6,91
Vzdelanie	6,39	6,66	6,42	6,66	6,72	6,50	6,66
Zdravie	6,82	6,83	7,00	6,88	6,93	6,92	6,83
Demokracia	6,04	6,45	6,71	6,88	6,79	6,64	6,08
Mater. jazyk	6,60	6,58	6,61	7,00	6,86	6,57	6,41
Rodina	6,82	6,87	6,85	7,00	6,93	6,78	6,83
Národnosť	6,39	6,37	6,38	6,55	6,82	5,42	6,50
Majetok	5,08	4,91	5,47	5,66	5,31	5,07	5,66
Náboženstvo	5,17	5,00	4,90	6,11	5,00	4,71	5,50

Graf 1: Prestíž jednotlivých jazykov u pedagógov považujúcich za svoj materinský jazyk slovenčinu.

Graf 2: Prestíž jednotlivých jazykov u pedagógov považujúcich za svoj materinský jazyk slovenčinu a maďarčinu.

a tak samozrejým výsledkom tohto všetkého je dominantné používanie maďarského jazyka.“ (Tušková, Uhrinová, 2018, 173)

Výsledky výskumu týchto dvoch autoriek realizovaného v Národnostnej základnej školy Lajosa Feketeho v Tardoši, ktoré sa týkali miesta slovenského jazyka v hierarchii hodnôt jednotlivých jazykov, dokazujú, že v rámci jazykov angličtina má najvyššiu a slovenčina najnižšiu prestíž. Nemčina je uprostred dvoch jazykov, čo sa týka postavenia a uznávania jazykov. Podľa výpovede respondenta, ktorý v rámci výskumu poskytol autor-kám rozhovor „je slovenčina aj v materskej škole, tam ešte má prestíž, ale v škole už nie.“ (Tušková, Uhrinová, 2018, 172) Opierajúc sa o dosiahnuté výsledky, autorky konštatujú, že pozícia slovenčiny v posledných desaťročiach výrazne klesla. Mladá generácia, t. j. rodičia žiakov národnostnej školy uprednostňujú skôr svetové jazyky ako jazyk svojich predkov.

Aj výsledky výskumu Tuškovej (2016) pri budúcich učiteľoch, študentoch slovakistiky, potvrdili, že pri porovnávaní jazykov má najnižšiu prestíž a emocionálnu hodnotu nárečová podoba slovenčiny. Keď sa v jej výskume porovnával slovenský spisovný jazyk s jeho nárečiami používanými v lokalitách, odkiaľ sledovaní respondenti pochádzajú, spisovná slovenčina používaná na Slovensku bola podľa mienky študentov slovakistiky v Maďarsku krajšia, užitočnejšia, ťažšia a mali ju radšej než nárečovú podobu jazyka vlastnej obce. Pri detailnejšom pohľade sa ukázalo, že pri porovnávaní jazykov má najväčšiu prestíž, emocionálnu hodnotu a dominanciu maďarčina a najmenšiu nárečová podoba slovenčiny. Výsledky výskumu Tuškovej (2016) dokazujú, že slovenčina je v povedomí študentov slovakistiky prvkom, ktorý ich odlišuje od Maďarov, čiže je elementom kontinuity a súdržnosti so slovenskou menšinou a možno u niektorých aj s rodinou. Preto slovenský jazyk ako prvok národnej identity má u mladých Slovákov v Maďarsku skôr symbolickú pozíciu a v ich prípade momentálne iba v menšej miere

plní aj primárnu funkciu každého jazyka – komunikatívnu funkciu. Podľa Tuškovej jedným z faktov pri výbere jazykov môžu byť spoločenské zmeny, ktoré spôsobili odumieranie aktívneho používania nárečovej podoby slovenčiny v kruhu mladej generácie. Pintér (2011) tvrdí, že otvorená prestíž sa v prípade jazykov viaže zvyčajne k jazykom, ktorými sa dá ľahko finančne a spoločensky uplatniť. Okrem vyššie uvedených faktov vo všeobecnosti platí, že miesto v hierarchii hodnôt jednotlivých jazykov nie je stále, ale dynamické. Podľa Tuškovej (2016) v jazykovom plánovaní teda hrá hlavnú rolu jazyková politika, zabezpečenie jazykových práv, ako aj povzbudenie k vedomému používaniu jazykov a ich variet.

Výsledky výskumu korešpondujú i so zisteniami Hyltenstama (1991), ktorý tak znalosť ako aj subjektívne vnímanú prestíž jazykov spája bezprostredne s ich postavením. Pokiaľ je jazyk vnímaný v okolí jednotlivca ako menšinový, môže to znížiť motiváciu tento jazyk sa učiť či rozvíjať svoje kompetencie v jeho využívaní. Výskum autorov Davida a Maye Bradleyovcov (2002) viedol k identifikovaniu faktorov, ktoré ovplyvňujú postoje jednotlivcov k jazyku. Prvým faktorom je miera akceptácie bilingvizmu u najbližšieho okolia a spoločnosti okolo jednotlivca pričom je dôraz kladený najmä na jeho výskyt v prostredí, kde sa jednotlivec pohybuje. Zároveň je tu dôležitý i postoj majoritného obyvateľstva k menšinovým jazykom a jeho smerovanie buď k vyššej miere tolerancie alebo odmietania. V neposlednom rade je významným faktorom i sila vnímaného historického pozadia menšinového jazyka. V prípade ohrozenia existencie menšinového jazyka sa často osoby, ktoré ho využívajú dostávajú pod tlak spoločnosti, ktorá využíva majoritný jazyk (Bradley, Bradley, 2002). Na základe výsledkov nášho výskumu môžeme predpokladať, že slovenčina je u Slovákov v Maďarsku využívaná v čoraz nižšej miere a ani učitelia profesionálne sa venujúci výučbe jazykov nevyčnievajú z trendu používania slovenčiny na tomto území, pretože aj ich postoj k tomuto jazyku nie je primárny.

ZÁVER

Podľa viacerých autorov (napr. Tóth, 2008; Tušková, 2016; Lásik 2018) je školstvo v súčasnosti rozhodujúcim faktorom zachovania slovenského jazyka a slovenskej minority v Maďarsku. Práve škola je inštitúcia, ktorej efektívny chod najmarkantnejšie ovplyvňuje aktuálny, ale i perspektívny stav a uvedomelosť Slovákov v Maďarsku. Význam národnostného vzdelávania a efektívnosť vyučovania slovenského jazyka v Maďarsku disponuje pridanou hodnotou, pretože ich úspech je prepojený s udržiavaním národnej identity ďalšej generácie Slovákov žijúcich v Maďarsku. Naše zistenia však poukazujú na problém jazykovej asimilácie slovenskej menšiny v Maďarsku. Či už je to problém školstva, systémového nastavenia na národných úrovniach, alebo následok globalizácie sveta a prio-

ritizovania anglického jazyka medzi mladou generáciou, výsledkom môže byť zánik slovenského povedomia u dnešných a budúcich potomkov príslušníkov slovenskej menšiny v Maďarsku. Náprava sa hľadá ťažko, efektívnou formou by bola systémová zmena, no na tú dosah nemáme, preto je vďačnou cestou realizovanie ďalších projektov, ako bol ten, z ktorého sme čerpali dáta pre náš článok. Prebúdžanie národnosti v individuálnych rozhovoroch s dotknutými žiakmi, učiteľmi či rodičmi by bolo časovo náročné, možno až nemožné.

Prínosom štúdie je, že zberu dát sa zúčastnili takmer všetci pedagógovia vyučujúci slovenský jazyk alebo v slovenskom jazyku (139 zo 147) na národnostných školách v Maďarsku.

Štúdia má viacero limitov, ku ktorým radíme i nerovnomernú distribúciu účastníkov výskumu medzi jednotlivými školami ako aj vekovú a rodovú štruktúru učiteľov, čo ale zodpovedá ich reálnemu zastúpeniu.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu VEGA "Reflexia slovenského národnostného školstva v Maďarsku v kontexte súčasnosti a ďalších perspektív jeho fungovania" na základe zmluvy č. 2/0012/19.

LITERATÚRA

- Bradley, D., & Bradley, M. (2002). *Language Endangerment and Language Maintenance: An Active Approach*. New York: Routledge.
- European Values Study. Online: https://is.muni.cz/repo/856411/Hodnoty_a_postoje_yqmbvabi.pdf
- Homišínová, M. (2000). Používanie slovenského jazyka v rôznych komunikačných situáciách (z výskumu slovenskej menšiny v Maďarsku). *Človek a spoločnosť*, 3(1), 116–123. Online: <http://www.clovekaspolocnost.sk/sk/rocnik-3-rok-2000/1/studie-a-clanky/pouzivanie-slovenskeho-jazyka-v-roznych-komunikacnych-situaciach-z-vyskumu-slovenskej-mensiny-v-madarsku/>
- Homišínová, M. (2008b). Národnostný život Maďarov na Slovensku (kultúrno-jazykový aspekt). *Človek a spoločnosť*, 11(4), 54–76. Online: <https://individualandsociety.org/storage/uploads/casopis/2008/4/narodnostny-zivot-madarov-na-slovensku-kulturno-ja/narodnostny-zivot-madarov-na-slovensku-kulturno-jazykovy-aspekt.pdf>
- Homišínová, M., Slančová, D., Výrost, J., & Ondrejovič, S. (2011). *Výskum hovorenej slovenčiny slovenskej mládeže v Maďarsku a na Slovensku*. Košice: SvU SAV.
- Homišínová, M., Výrost, J., & Ďurkovská, M. (2018). *Spoločenskovedné súvislosti hovorenej slovenčiny mladej generácie Slovákov žijúcich v krajinách na Dolnej zemi (Chorvátsko, Srbsko, Rumunsko, Maďarsko)*. Košice: Spoločenskovedný ústav CSPV SAV.
- Hutnik, N. (1992). *Ethnic minority identity: A Social Psychological Perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- Hyltenstam, K., & Stroud, Ch. (1991). *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Herrlitz, W., & van de Ven, P. H. (2007). Comparative Research on Mother Tongue Education: IMEN's Aims, Points of Departure, History and Methodology. In W. Herrlitz, S. Ongstad, & P. H. van de Ven, Research on Mother Tongue Education in a Comparative International Perspective. *Theoretical and methodological issues* (pp. 13–43). Amsterdam: Rodopi.
- Lásik, M. (2018). Stav a možnosti fungovania slovenskej (etnickej) identity v školách v Maďarsku v zrkadle učebných vzdelávacích programov, osnov, systému maturitných požiadaviek a meniacej sa doby. *Slovenčinár 2018/2019*, 68–76.
- Pearce, M. (2007). *The Routledge Dictionary of English Language Studies*. London: Routledge.
- Pintér, T. (2011) Diglosia alebo funkčný bilingvizmus v jazykovom úze Rómov na Slovensku a v Maďarsku. *Jazykovedný časopis*, 62(1), 3–18. Online: https://www.juls.savba.sk/ediela/jc/2011/1/jc2011_01.pdf
- Sagiv, L., Roccas, S., & Cieciuch, J. (2017). Personal values in human life. *Nat Hum Behav*, 1, 630–639. <https://doi.org/10.1038/s41562-017-0185-3>
- Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Mensšina, jazyk, rasizmus*. Bratislava: Kalligram.
- Tóth, A. J. (2008). Szlovák nyelvháznál az iskolában. In Uhrin, E., & Zsilák, M. (Eds.), *A szlovák nyelv magyarországon. Bibliográfia és tanulmányok I.* (pp. 244–263). Békescsaba: Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete.
- Tušková, T. (2016). *Slovenský jazyk v univerzitnom bilingválnom prostredí*. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku – Katedra slovenského jazyka a literatúry Segedínskej univerzity.

- Tušková, T., & Uhrinová, A. (2018). „Škola by sa len vtedy zachránila...“ (*Príbeh slovenskej národnostnej školy v Tardoši*). In Tušková, T., & Žiláková, M., Slovenské inšpirácie z Tardoša (pp. 161–186). Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku.
- Výrost, J. (2011). Materinský jazyk v hierarchii hodnôt mladých ľudí slovenskej národnosti v Maďarsku. *Človek a spoločnosť* 14(3), 15–27. Online: <https://individualandsociety.org/storage/uploads/casopis/2011/3/materinsky-jazyk-v-hierarchii-hodnot-mladych-ludi-/materinsky-jazyk-v-hierarchii-hodnot-mladych-ludi-slovenskej-narodnosti-v-madarsku.pdf>

Kontakt

Mgr. Mária Ďurkovská, PhD.: durkovska@saske.sk
Mgr. Lucia Heldáková, PhD.: heldakova@saske.sk